

Harari emeli aňdan howatyrly: «Adamzadyň aman-sag galjagy belli däl»

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Sözler, Ylym we tehnologiýa
написано kitapcy | 26 январа, 2025

Harari emeli aňdan howatyrly: "Adamzadyň aman-sag galjagy
belli däl" «SAPIENS»-iň AWtory HARARI EMELI AňDAN HOWATYRLY:
«ADAMZADYň AMAN-SAG GALJAGY BELLI DÄL»

*Emeli aňyň ekzistensial howplary tehnologiýa dünýäsiniň soňky
döwürdäki iň jedelli temalarynyň biri (The Independent /
Midjourney)*

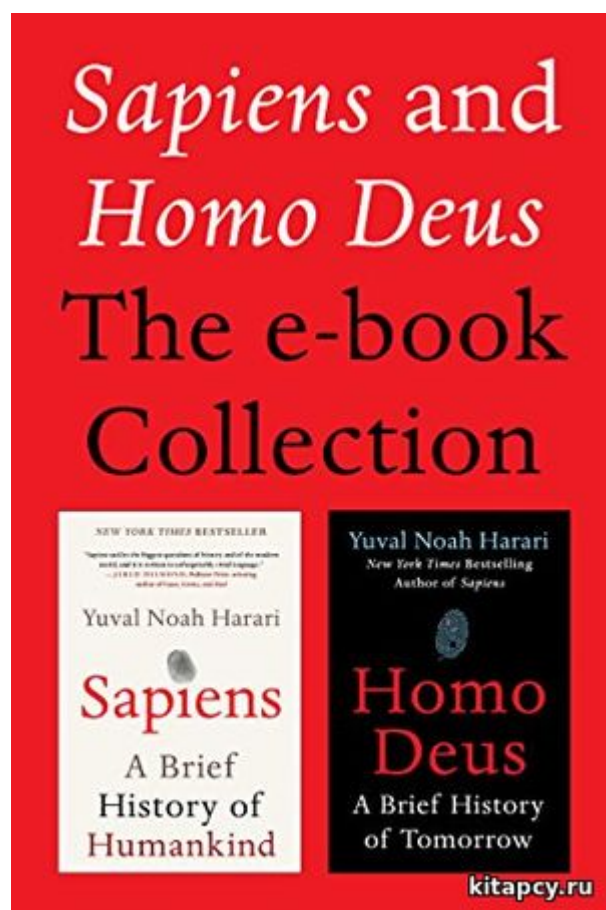
«Sapiens: Adamzadyň gysga taryhy», «Homo deus: Ertiriň gysga
taryhy» ýaly kitaplary bilen tanalýan ysraýylly taryhçy Ýuwal
Noý Harari emeli aňyň öňe saýlanmagyndan aşa howatyrlyýar.

«The Telegraph»-a beren Harari «Munuň özi taryhda hekaýa
döredip bilýän ilkinji tehnologiýa» diýdi.

Harari hiç bir zadyň mundan has beter güýç görkezijisi bolup
bilmejekdigini aýdýar. Çünki onuň pikiriçe, adamzadyň ynanç
sistemalary, maliýe we döwlet baradaky «hekaýalara»
gönükdirilen köpçülikleýin ynanjy dünýäniň üstündäki
agalygynyňam açary boldy. Indi emeli aňyňam bular ýaly
hekaýalary döredip bilýändigini aýdýan taryhçy şu sebäpli
geçen aý gürrüni edilýän tehnologiýanyň eksiztensial
howplaryna ünsi çekýän kollektiwleýin hata gol çekipdi.

Gol çekenleriň arasynda Ilon Maskyňam bolan şol hatda

howplaryna göz ýetirilýänçä «ChatGPT»-a meňzeş sistemalary işläp düzen ähli taraplaryň işlerini alty aýlap togtatmak talap edilýärdi. Hususanam 2022-nji ýylda sensassiýa döreden «gallaw emeli añ» enjamlary köp sanly hünärmeni ekzistensial howplar hakda oýlanmaga iterdi. Ulanyjylaryň söhbet gutujygyna sözleriň girip şekil emele getirmegini üpjün edýän «Dall-E» ýa-da şolar bilen ýazgyly ýa-da sesli gürleşip bilýän «ChatGPT» ýaly ulgamlara emeli añ ady berilýär.

Bu ulgamlar internetdäki millionlarça setir tekst we şekil bilen taýýarlandy. Munuň kömegi bilen ulanyjylaryň sowallaryna jogap berip bilýär we gyzyklanýan islendik temasy boýunça şekiller ýasap berýär.

Beýleki bir ýandan Harari «Täze tapgyr emeli añ diňe adamlaryň berýän maglumatyny ýaýradanok. Maglumaty özbaşdak hem taýýarlap bilýär» diýýär.

Köp ýazgynyň, aýdymyň we yzyndan teleseriallaryň, suratlaryň adama dahylly däl «añ» tarapyndan döredilen dünýäsinde ýaşamagyň nämäni aňladyp biljekdigini göz öňüne getirmäge synanşyň. Emeli aňyň medeniýetimizi eýelemeginiň netijeleri nähili bolup biler?

Gürrüni edilyän ulgamyň demokratiýa üçinem ullakan howp döredip biljekdigini aýdan Hariri «Munuň özi aýratynam demokratiýalar üçin awtoritar režimlerden has uly howp-hatardyr, çünki demokratiýalar jemgyýetçilige açyk çykyşlara goldanýar» diýdi:

«Demokratiýa aslyýetinde çykyş etmedir, pikir alyşmadyr, gürrüňleşmedir. Adamlar biri-birleri bilen gürlleşýär. Gürrüňleşmäni emeli añ elimizden alsa, demokratiýa diýlen zat gutarar».

Munuň bilen bir hatarda taryhçynyň pikirine emeli aňyň totalitar režimler tarapyndan ýaramaz maksatly ulanykma ähtimallygy-da bar. «Nasistik režim otlular, elektrik enjamlary, radiouzeller ýaly tehnologiýalara goldanýardy. Emeli añ ýaly tehnologiýasy ýokdy» diýen Harari sözünüň üstüne şulary goşdy:

«XXI asyrdaky täze režim aýa güýçli tehnologiýalara eýe bolar. Ýagny, munuň netijeleri pikir edişimizden has eýmenç bolup biler. Adamzadyň aman-sag galjagy belli däl».

Taryhçynyň pikirine bu boýunça başga bir howpam köp adamyň geljekdäki iş orunlary üçin esasy ukyp-başarnyklaryndan mahrum edilip, doly işsiz galdyrylmagy.

«Ykdysady sistemanyň millionlarça adamy hiç zada peýdasyz jemende hasaplaýan derejesine ýetip bileris. Munuň gorkunç psihologiki we syýasy netijeleri bolar» diýen Harari sözlerini şeýle dowam etdirdi:

«Emeli aňyň taryhda özbaşdak netijä gelip bilýän ilkinji tehnologiýadygyna düşünmeli. Ol öz ulanylyşyna degişli kararlary-da kabul edip bilýär. Şol bir wagtyň özünde siz we men hakynda-da netijä gelip bilýär. Bu ýöne bir geljegiň

çaklamasy däl. Bolup duran zat».

Yuwal Noý Harari

Hata garşy çykan tanymal şahslar-da bar. Harariniň hem gol çeken açyk hatynda kompaniýalaryň arasyndaky emeli aň bäsdeşliginiň «çygyrdan çykandygy» aýdylýar:

«Soňky aýlarda emeli aň hiç kimsäniň (ony döredijileriňem) düşünmejek, çak edip bilmejek ýa-da howpsuz gözegçilikde saklatmajak, gözegçilikden çykan bäsdeşlige kilitlendi».

Beýleki bir ýandan emeli aň boýunça howatylanmalara goşulmaýan adamlaram bar. Mysal üçin, «Microsoft»-yň hojaýyny Bill Geýts gallow emeli aň enjamlaryny «rewolýusiýa» hasaplaýar.

Bu boýunça alnyp barylýan işleriň togtadylmagyny talap edýän haty tankyt eden Geýts şeýle diýipdi:

«Belli bir topardan säginmegi talap edeniňiz bilen kynçylyklary çözüp bolar öýdýäňizmi?»

Independent Türkçe, The Telegraph, CNBC.

Taýýarlan: Çagla ÜREN.

Sişenbe, 25.04.2023 ý. Ylym we tehnologiýa